

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי לכם קדש וגו'. (לה, א-ב).

במכילתא, למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר ועשו לי מקדש, שומע אני בין בחול בין בשבת וכו', תלמוד לומר ויקהל משה וגו' ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי וגו', בחול ולא בשבת. ע"כ וכ"כ רש"י כאן: ששת ימים, הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת, וכע"ז כתב רש"י בפ' תשא (ל"א י"ג) ע"ש.

(1) פ"ק פ"ו

מי היה וכו', ושם (דף צ"ו א') במשנה, שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור, היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב והזורק פטור, שכך היתה עבודת הלויים שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין, ע"כ.

ומפרשים דהכוונה בזה, דלכאורה יפלא איך אמר שצוה ה' "לעשות", הלא הצווי כאן שלא לעשות מלאכה בשבת, ואינו צווי לעשות, רק

שלא לעשות, אלא דהכוונה היא לפי דרשת חז"ל הנ"ל, דאלה הדברים אשר צוה ה' לעשות, קאי על מלאכת המשכן וכל כליו וכל עבודתו,

והם הדברים אשר צוה ה' "לעשות" אותם — ועל זה הקדים להם על השבת, לאמר — כי רק ששת ימים תיעשה מלאכת אלה הדברים, ולא ביום השביעי שהוא קודש לה', ע"י מש"כ כאן הרמב"ן, ובהתורה והמצוה להרב מלבי"ם.

והענין מובן ביותר ע"פ מה דאיתא במס' שבת, שכל המלאכות שהיו במשכן דוקא הם קרויים מלאכות לחייב עליהם בשבת, וזה ג"כ נלמד מסמיכת מקראות השבת למלאכת המשכן, וכמו שיבואר להלן, וזה שאמר בכאן אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות — במשכן — בששת הימים, לא תעשה בשבת, מפני שהם הם הקרויים מלאכה להאסר בשבת.

והנה כאמור למדו חכמינו ז"ל ג"כ, ממה שסמכה התורה שבת למלאכת המשכן, שכל מלאכות השבת הן רק הנה שהיו במלאכת המשכן, וכל מלאכה ומלאכה שהיתה במשכן דוקא בדמותה ובצלמה ואופן עשייתה הוזהרו מלעשותה בשבת, ואם עשאה באופן אחר מכפי שעשו אותה במשכן אפילו בשינוי קצת, אינו חייב עליה, ופטור ומותר מן התורה לעשותה, שכן אמרו במס' שבת (דף מ"ט ב') הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי וכו', כנגד עבודות המשכן, ופירש רש"י: אותן המגויות שם בפ' כלל גדול היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה ע"כ, ושם בגמ', אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו ואתם לא תורעו, הם קצרו וכו', הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע ואתם לא תוציאו מרה"ר לרה"ר וכו', וכן שם (בדף ע"ד ע"ב) קשירה במשכן היכא הוא, קריעה במשכן

והנה אם אמנם שכך גזרה התורה ששבת השבת תהיה תלויה במלאכות המשכן, אבל יש ליתן טעם למה באמת גזר הקב"ה שכל השביתה תהיה תלויה דוקא בעבודת המשכן, כיון שהיה רצונו של הקב"ה שינחתו ביום השביעי, אם כן למה מותרים מן התורה כל מיני מלאכות וכל מיני עבודות כשיעשו אותם בשינוי קצת מכפי שגעשו במשכן, וכדוגמא שהבאנו משתי גזוזטראות זו כנגד זו דמן התורה פטור ומותר להושיט ולזרוק מזו לזו, וכשהנה בדיוטא אחת או יש חיוב הטאת וזאת וסקילה, ומה טעם לחלק ממנוחה זו למנוחה זו, ומשבתה זו לזו.

ויתכן לבאר בזה, דהנה מבואר מכמה וכמה מדרשי חז"ל וכן מפי סופרים וספרים העומדים בסוד ה', כי המשכן נעשה בציון ודמות של כל העולמות העליונים ותחתונים; כי כן אמרו במדרש רבה (פ' תרומה פ"ג) ויקחו לי תרומה, ר' ברכיה פתח לך ה' הגדולה והגבורה וגו' כי כל בשמים ובארץ, אתה מוצא כל מה שברא הקב"ה למעלן ברא למטן, למעלן זבול וערפל כו', למטן או אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל, וכתוב בנה בניתי בית זבול לך, תהולך ותושב שם בפרטות שכל מה שנברא למעלה געשו במשכן, וכן במדרש תנחומא (פ' פקודי) אמר ר' יעקב בר אסי, למה הוא אומר ה' אהבתי מעוון ביתיך ומקום משכן כבודך, בשביל שהמשכן שקול כנגד בריאת העולם, כיצד ביום ראשון בראשית ברא א' את השמים ואת הארץ,

וכתיב נוטע שמים כד"ע ובמשכן כתיב ועשית ירישת עוים, בשני יהי רקיע ואומר בהן הבדלה שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים, ובמשכן כתיב הבדילה הפרוכת לכם וכו', וכן הולך וחושב שם שכל מה שנברא בששת ימי בראשית נעשה ג"כ במשכן, ומסיים שם ולמה המשכן שקול כנגד שמים וארץ, אלא מה שמים וארץ הם עדים על ישראל, דכתיב העידותי בכם

ואם כן רצה הקב"ה שישראל ינוחו ביום השביעי מכל אותן המלאכות שבהן ברא הוא את עולמו, ודוקא באותם האופנים שברא ועשה ותיקן אותם, ומתם דוקא ינוחו, וע"י זה יתנו עדיהם ויצדקו שכל המלאכות הללו בייחוד ובאותו אופן שעשה הקב"ה בשעת בריאתו שובתים מהם ביום השבת, ואז היא תהיה עדות שלמה וגמורה על בריאתו בששת הימים, ועל שביתתו ביום השבת, אולם, איד

אפשר לנו לדעת דבר זה איד ובאיה אופן נעשו בשעת הבריאה, שעל אותו אופן ישבתו מהם, כיון שעדיין לא היה שום אדם בעולם, ומי בא בסוד ה' לדעת הדברים כבריאתם והויתם, אבל עכשיו שנעשה המשכן, ונעשה בדמות וציוור כל העולמות, הן בתבניתו והן באופני עשיית כל דבר ודבר ממנו, ואשר בצלאל ברוב חכמתו ותבונתו ודעתו בצירופי האותיות והשמות שבהן נבראו שמים וארץ, כן עשה את המשכן וכל כליו בכל דקדוקיהו, אם כן מעכשיו יש להסתכל ולהתבונן ולדקדק בכל מלאכה ומלאכה, איד ובאיה אופן עשו אותה במשכן, ומכל אלה אופני עשייתן ומלאכתן ישבתו מהן ככה ביום השבת, ואז יהי בזה כדי להעיד על די שביתה זו שכל

אלה עשה ה' וברא בהם את העולם ומלואו בששת ימים, ומתם שבת ביום השביעי, ומטעם זה צוה השי"ת ותלה שביתה כל המלאכות ביום השבת, במלאכת המשכן שנעשה בדוגמת בריאת העולם בכל פרטיו ודקדוקיו, שזו היא העדות הגמורה על בריאת העולם ושביתתו מהן ביום השבת, ולכן סמך שבת למלאכת המשכן ללמד על היסוד הזה ששביתה השבת תלוי במלאכת המשכן, כדמוכח מהגמ' שבת הנ"ל, וכן ללמד שכל המלאכות אשר צוה ה' לעשות על מלאכת המשכן לא יעשו ביום השביעי, ואין מלאכת המשכן דוחה את השבת, כדרשת המכילתא הנז' בריש דברינו, מפני שהמלאכות שבמשכן הן הנה האסורות ביום השבת קודש.

היום את השמים ואת הארץ, אף המשכן עדות לישראל, שנאמר אלה פקודי המשכן משכן העדות, ע"כ; ורבינו בחיי בפ' תרומה כתב וז"ל: את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, ידוע כי המשכן וכליו המה ציורים גופניים להתבונן מהם ציורים עליונים שהם דוגמא להם, ומכלל הענינים הנפלאים הכלולים בו הוא מה שתמצא המשכן על שלשה חלקים, לפנים מהפרכת, מחוץ לפרוכות שהוא אהל מועד, הצר המשכן, כנגד המציאות שנחלק לשלשה חלקים, עולם המלאכים, עולם הגלגלים, עולם השפלים וכו', ובס' של"ה הק' פ' תרומה ויק"פ, האריך בזה מאד עיי"ש, וכן בספר התורה והמצוה ברמזי המשכן, ועי' בס' נפש החיים (שער א' פ"ד בהגה"ה) ג"כ באורך בענין זה, ובגמ' מגילה (י' ב'), ויהי ביום השמיני, תניא אותו היום היתה שמתה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ביום השמיני, וכתיב התם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד.

והנה מלבד מה שהמשכן היה בנוי ומשוכלל כפי תבנית וציוור העולמות כמבואר, אלא שגם בשעת עשיית כל דבר ודבר בפרטות, עשה בצלאל וכל חכמי לב הכל בדיוק נמרץ באופן שנעשו ונבראו כל פרט ופרט בשעת בריאת שמים וארץ בכיוון ממש, וכן אמרו בגמ' ברכות (נ"ה א') יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא ואמלא אותו בחכמה ובתבונה וברעת, וכתיב התם ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, וכתיב בדעתו תהומות נבקעו [ויעזי בהגה"ה הנ"ל בס' נפש החיים שציין ג"כ מהגמ' הנ"ל, ומזכירם ג"כ ב' שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, וכן מד' הוזה"ק בכ"מ עיי"ש, ויעזי בדברינו בפ' תשא על חלוקי המדרשים אם המשכן נעשה תחילה או הכלים, דתלוי ג"כ במחלוקת התנאים בסדר בריאת העולם].

והנה בענין השבת רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לכן נתן להם את השבת שבו ישבתו וינוחו מכל מלאכה כדי להעיד שהקב"ה ברא את העולם בששת ימים ובשביעי שבת ממלאכתו ממלאכת שמים וארץ וכל צבאם, שכן אמרו במכילתא פ' יתרו: כל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששת ימים ונח בשביעי, שנאמר ואתם עדי נאם ה', [וזהו ג"כ מגדלותם וחשיבותם של ישראל שהקב"ה החשיבם שהם יהיו המעידים על בריאת שמים וארץ שברא הקב"ה בששת ימי המעשה, עי' בדברינו בדרוש לחנוכה שבסוף ספר בראשית, וכן להלן עה"פ אלה הדברים אשר צוה ה' בסוף המאמר [שם].

אמר החכם מכל אדם - "אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות" (משלי כו, ג)
 לכאורה צריכים לחבין, ממה נפשך, אם באמת יש ארי בדרך בודאי שיש ממה
 לפחד, ולמה נקרא "עצל"? ואם אין ארי בדרך אין זה "עצל" אלא "שקרן"? -
 אלא אמר הגאון ר' חיים קטן (ראש ישיבת טלא) דברי שלמה אכן מדברים כשיש
 ארי ושחל בדרך, אולם אדם זריו תמיד ימצא דרך ועילה לחגיע למקום יעודו
 למרות כל העיכובים והמניעות. - הוא יטפס על גנות או יחזור מחתרת מתחת
 לאדמה, עד שיוכל לבצע את הדבר הנדרש. כי ע"י הזרזות יגדל ויגבר אצלו
 להטח לדבר וימצא כבר את הדרך כיצד לעשותו.

4

ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את המשכן
 נטונוס אלו (3)

1 ועפ"י י"ל מש"נ במעשה המשכן בפרשת פקודי
 י"ה פעמים כאשר צוה ה' את משה, שבכל חלק
 של מלאכת המשכן נאמר כאשר צוה ה' את משה.
 שענינו כדאי בחז"ל (תנחומא פקודי יא) שבשעה

1 ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את
 משכן אהל מועד. המפרשים עמדו על אומרו ביום
 שהוא מיותר לכאורה, והיל"ל בחדש הראשון באחד
 לחדש. והנה אמרו חז"ל (שבת פז): אותו היום נטל
 עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית, ראשון
 לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה וכו',
 ולכאורה תמוה מה שאמר ראשון למעשה בראשית,
 שאינו דומה לשאר ט' העטרות שנטל אותו היום

6 שצוה הקב"ה את משה תקים את משכן אהל מועד,
 אמר משה, רבש"ע איני יודע להעמידו. אמר לו
 עסוק בדיך ואתה מראה להעמידו והוא עומד מאליו,
 ואני כותב עליך שאותה הקמותו שנאמר ויקם משה
 את המשכן. וי"ל דמרומו באומרו כאשר צוה ה' את
 משה שהקב"ה בעצמו הקים את הכל, ע"פ האמור
 שהקמת המשכן היתה הגמר של בריאת שמים וארץ
 שהתלה ביום הראשון לבריאה, וכמו שראשית
 הבריאה היתה ע"י דיבור בלבד ובדבר ה' שמים
 נעשו, כך גמר הבריאה היה ע"י דיבור, כאשר צוה
 ה' את משה, דציווי הקב"ה הוא אשר הקים את
 המשכן. ולכן נזכר זאת בכל חלקי המשכן שהוקמו
 כאשר צוה ה' את משה, בבחי' בדבר ה' שמים נעשו.
 וזהו פי' יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו
 בהם שמים וארץ, כי הקמת המשכן היתה השלמה
 לבריאת שמים וארץ שנעשו בדבר ה', וע"כ היו
 צריכים לזה לאותיות שנבראו בהם שמים וארץ.

6 שהיו באותו יום עצמו, ואילו ראשון למעשה
 בראשית לא היה באותו היום, אלא אלפים שנה
 קודם, ביום הראשון בשבוע שבו נבראו שמים וארץ,
 ומדוע נמנה יחד עם שאר העטרות שהיו באותו יום
 ממש. עוד אחז"ל (מגילה י): שביום הקמת המשכן
 היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים
 וארץ, וי"ל ענינו. וכן מד"א בפסיקתא רבתי עה"פ
 וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה, מלאכה
 אין כתיב כאן אלא המלאכה, מלאכת שמים וארץ,
 ולכאורה מה ענין מלאכת שמים וארץ לכאן. וכעין
 זה צ"ב מאחז"ל (ברכות נה). יודע היה בצלאל לצרף
 אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, לשם מה היו
 צריכים להקמת המשכן את צירופי האותיות שנבראו
 בהם שמים וארץ.

6 וזוהו י"ל אומרו ביום החדש הראשון באחד
 לחדש תקים את המשכן, שנתו המקור למשאחז"ל
 שאותו אחד בניסן היה יום ראשון בשבת, שלמדו
 זאת ממה שכתבה התורה ביום החדש הראשון,
 שמתור תיבת ביום ילפינו שהראשון קאי הן על
 החדש והן על ביום שהיה יום אחד בשבת. והדגשת
 התורה שזה היה ביום ראשון להורות שבאותו יום
 בשבוע בו התחילה בריאת שמים וארץ בו גם נשלמה
 הבריאה והגיעה אל תכליתה להיות לו ית' דירה
 בתחתונים. וזהו העטרה הראשונה של היום שהוא
 ראשון למעשה בראשית, כי באמת באותו יום עצמו
 נשלם לראשונה מעשה בראשית, שנתמלאה התכלית
 שלמענה נבראו שמים וארץ.

6 וי"ל הענין ע"פ משאחז"ל (תנחומא בחוקותי)
 שנתאזה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, וזהו ענין
 הציווי של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כי רצון
 השי"ת שתהיה לו דירה בתחתונים. וכאשר זו תכלית
 בריאת שמים וארץ, שנתאזה הקב"ה להיות לו דירה
 בתחתונים, נמצא שבזמן בריאת העולם עדיין לא
 נתמלאה תכלית רצונו ית' בבריאה להיות לו דירה
 בתחתונים, ורק ביום הקמת המשכן נתמלאה תכלית
 בריאת שמים וארץ, והרי שנמר הבריאה ותכליתה
 נשלם ביום הקמת המשכן. וכדחז"ל שביום הקמת
 המשכן היתה השמחה למעלה כיום שנבראו בו שמים
 וארץ.

6 (א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו'. פירש"י למחרת יו"כ כו', נכפר
 יתרו כתיב (שמות יח, ג) ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ופירש"י
 שם כי זה היה למחרת יום כיפורים. ונ"ל שידוע שהקהל זה היה להודיע להם מצות
 המשכן והנדבה כמו שיתבאר בסמוך, והיה משה חושש פן יתנדב אחד מהם למשכן
 דבר שאינו שלו והוא חושב כי הוא תופסו בדין וזה לא יתכן לבנות הבית הגדול
 והקדוש הזה מן הגזל ומקום המשפט שמה הרשע, ע"כ הכריז משה תחלה מי בעל
 דברים יגש אלי למשפט באופן שכל העם על מקומו יבא בשלום ונודע לכל אחד
 מה שהוא שלו או אינו שלו ע"י שהיה דן ביניהם ואז היה מודיעם ענין הנדבה
 לאמר קחו מאתכם תרומה לה', ומאתכם היינו משלכם ולא משל חבירכם דאל"כ
 מאתכם מיותר, ואע"פ שכלי ספק לא היה יכול לשפוט את כל העם ביום אחד ואפילו
 באותו יום לא היה שופט כל היום כי אע"פ שנאמר (שם יח, ג) מבקר עד ערב. היינו
 כפירש"י שכל הדן דין אמת לאמתו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה
 במעשה בראשית שנאמר (בראשית א, ה) ויהי ערב ויהי בקר. דאל"כ אימתי הודיעם
 מעשה המשכן, מ"מ גם הנדבה לא נשלמה ביום אחד ואולי היה מודיעם שכל דבר
 שב' חלוקים עליו שלא יתנום נדבה עד כי יתברר תחילה הדין עם מי.

(3)

וְעַל כֵּן הָיָה נֶאֱמָר שֶׁמִּשְׁקָלָהּ זֶה הָיָה לְעוֹן הַשָּׁלוֹם בְּיָמֵינוּ, כִּי אִין אָדָם דֵּר עִם נַחֵשׁ
 בְּכַפִּיפָה אַחַת וְאַחַר שְׂרָצָה לְהוֹדִיעֵם מַעֲשֵׂה הַמֶּשֶׁכֶן שִׁיְהִיו כּוֹלֵם שׁוֹתֵפִים בּוֹ דוֹמָה
 כְּאִילוֹ הוֹשִׁיב אֶת כּוֹלֵם כַּמְדוֹר אַחַד, וְעַל כֵּן הוֹצֵרְךָ לְהַקְהִילֵם תַּחֲלָה שִׁיְהִיו בְּאִגּוּדָה
 אַחַת, וְע"כ פִּירֵשׁ רַש"י שֶׁהִיא זֶה לְמַחֲרַת יו"כ לְפִי שְׁכַל הַחֲנוּיֹת הָיוּ בְּמַחֲלוּקַת
 וְתַרְעוּמוֹת חוּץ מִן הַחֲנִיָּה שְׁקוּדֵם מ"ת שְׁנָאֵמֵר (שְׁמוֹת י"ט). וַיְחַן שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְגו' וְא"כ
 אִיךְ אִפְשֵׁר לְהַקְהִילֵם בְּזִמְנָן שֶׁהֵם מַחֲלוּקִים וְאִין דַּעְתָּם שׁוֹה וְאִין זֶה זִמְנָן מוֹכֵן.
 לְזֶה מֵצֵא מִשֶּׁה לְהַקְהִילֵם כְּרִצּוֹנוֹ לְמַחֲרַת יו"כ כִּי בְיו"כ הַשָּׁלוֹם מֵתוּךְ בִּינִיָּהם
 וּבַעֲצֵם הַיּוֹם הַהוּא כּוֹלֵם בְּאִגּוּדָה אַחַת ע"כ הִיא בְּנִקְל לְהַקְהִילֵם בְּיוֹם הַמַּחֲרַת כֹּל
 זִמְנָן שְׁשֵׁלוֹם הָאֲחֻמּוֹל קִיִּים, אֲבָל אִם יוֹם אִו יוֹמִים יַעֲמוּד אִו לֹא יוֹקֵם הַשָּׁלוֹם כִּי
 כִּבֵּר נִתְפַרְדָּה הַחֲבִילָה וְכָל אִישׁ לְדַרְכּוֹ פּוֹנֵה וְכִדִּי שְׁלֹא יִתְגַדֵּד אֶל הַשָּׁלוֹם דְּבָרֵי
 רִיבּוֹת שְׁבִינֵיהֶם בְּעֶסֶק מִמּוֹן שְׁבִין אִישׁ לְחִבְרֵיו כִּי אִין לְשֵׁלוֹם שֶׁל יו"כ עֶסֶק בּוֹה,
 ע"כ יֵשֵׁב מִשֶּׁה גַם לְשִׁפּוֹט בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַהוּא כְּדִי שֶׁמִּכֵּל צַד יִהְיֶה שְׁלוֹם בִּינֵיהֶם, וְאִו
 יִהְיֶה רְאוּיִין לְדוֹר כַּמְדוֹר אַחַד דֵּהִינּוּ הַמֶּשֶׁכֶן הַמְשׁוֹתָף לְכוֹלֵם, וְאַחַר שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַחֲדִים
 ע"י הַמֶּשֶׁכֶן הַמְצַרְפִּים מֵאִז מִצִּינוּ כִּמָּה פַּעֲמִים שֶׁהַקְהִילֵם מִשֶּׁה אַע"פ שְׁלֹא הִיא
 מַמְחַרַת יו"כ וְכ"ש לְמָה שֶׁכְּתוּב בְּעִקְדָה דֶּרְךְ מְלִיצָה עַל פְּסוּק לֹא תִבְעֵרוּ אֶשׁ וְגו'

"אויל שפתים ילבט"

(6) א 3 ק 7
הארה

"וכל חכם לב בכס יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה'" (לה, י)

כתבו המפרשים אדם שחושק וחושב לעשות מצוה, עליו לעשותה תיכף בזריזות, הדיבור מסביב למצוה והשהיה הכרוכה בכך, עלולים לגרום להתהוות מעצורים ומכשולים שונים שימנעו את קיום המצוה, לפיכך אמר הכתוב "וכל חכם לב בכס" - אדם שהוא באמת חכם וברצונו לקיים את המצוה "יבואו ויעשו את כל אשר צוה ה'" באים מיד ועושים ולא מדברים.

וכעין זה ביאר הגר"א זצ"ל את הפסוק "חכם לב יקח מצוות ואויל שפתים ילבט" (משלי יח) החכם לוקח מיד את המצוה ומקיימה תיכף, כי אז הריחו סמוך ובטוח ששום מכשול לא ימנעוה עוד מלקיימה, אבל "אויל שפתים" מרבה בדברים מסביב למצוה ומתמהמה מלקיימה, עד אשר "ילבט" עד שמתהוים לבסוף לבטים ומכשולים והמצוה אינה נעשית.

החיד"א ביאר מה שאמרו חז"ל "צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים" - כיון שהצדיקים אומרים רק מעט ולא מתמהמים כלל זאת הסיבה שעושים הרבה, אבל הרשעים כיון שאומרים הרבה ועד שעושים משתהים הרבה לכן אפילו מעט אינם עושים.

וזה אחד מתחבולותיו של היצר לתת לאדם לתכנן הרבה תוכניות מה ללמוד, ואיך ללמוד, היכן ללמוד ועם מי ללמוד וכו' וכו', וכל זה כדי שבסופו של דבר הסתפק בתוכניותיו בלבד - "ואפילו מעט לא יעשה". וזו המעלה שאמרו חכמינו ז"ל "זריזים מקדימים למצוות" דלולי הזריזות בעשיית המצוה יבואו לו הרבה עקובים ולא יעשה את המצוה כלל, והחפץ חיים היה מביא לזה ראייה מבוועז שגזדרו לישא את רות בו ביום, ולמחרת מת, ואילו לא היה מזדרז היה מפסיד את הכל.

אמר החכם מכל אדם - "אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות" (משלי כו, יג) לְאִוֹרָה צְרִיכִים לְהִבִּין, מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִם בְּאֵמֶת יֵשׁ אִרִי בְּדֶרֶךְ בּוֹדָאִי שִׁישׁ מִמָּה לְפַחַד, וְלִמָּה נִקְרָא "עֲצֵל"? וְאִם אִין אִרִי בְּדֶרֶךְ אִין זֶה "עֲצֵל" אֵלָּא "שְׁקֵרָה"? - אֵלָּא אִמֵּר הַגְּאוּן ר' חֲיִים קֶטֶץ (רֵאשׁ יֵשִׁיבֵת ט"ו) דְּבָרֵי שְׁלֵמָה אֲכַן מְדַבְּרִים כְּשִׁישׁ לְמִרּוֹת כָּל הַעֵיכוּבוּסִים וְהַמְנִיעוּת. - הוּא יִטְפֵּס עַל גְּוֹת אוֹ יַחֲתוֹר מַחֲתֵרֶת מִתַּחַת לְאֲדָמָה, עַד שִׁיּוּכֵל לְבַצֵּעַ אֶת הַדָּבָר הַנִּדְרָשׁ. כִּי ע"י הַזְרִיזוֹת יִגְדֵל וְיִגְבֵּר אֲצֵלוֹ חֵלֶהט לְדָבָר וְיִמְצָא כִּבֵּר אֶת הַדָּרֵךְ כִּיצַד לְעִשׂוּהוּ

המשכן משכן העדת. שנתמשכן ב' פעמים על ידיהם... מהו העדת...
 עדות הוא לכל באי עולם שיש סליחה לישראל (שמ"ר פנ"א). לבאר הענין נראה. דאם אחד מאבד ומכלה איהו חפץ, אבוד הוא ממנו ומכל אדם לעולם, ולא תועיל בזה שום חרטה, וכן הוא הדבר, אם ימכור את החפץ לאיש אחר, הרי הוא אבוד ממנו. אבל אם חבל יחבלנו, הרי בידו לפדותו ואם רק כסף ישיב לבעליו, החפץ יהי' לו כמקדם. והנה באבדו בית חיינו כלה ה' את חמתו רק בעצים ואבנים. ועצם המקדש - "הנשמה" שלו - עלה השמימה (בבחינת גוילין נשרפים ואותיות פורחות) בתור משכון על עונותיהם של ישראל, וזה שאמר נחמיה (א'): "חבל חבלנו ולא שמרנו את המצוות, היינו משכון מלשון "לא יחבל רחיים" (דברים כ"ד). וממילא עלינו רק להרבות תורה ומצ"ט ולשוב אל ה' בכל לב. ואז ישיב לנו את המשכון - משכון. וזה שנאמר: "אלה פקודי (חסרון המשכון. מלשון ויפקד מקום דוד) המשכון: המשכון לא נחרב, אלא נתמשכן (אף כי לפי דאות עיני בשר נשרפו עציו ואבניו) בידים נאמנות, בידי ממה"מ הקב"ה המוכן להשיבנו לנו, אם נשוב אליו, וממילא הרי הוא "משכון העדת" - "עדנם לכל באי עולם. שיש סליחה לישראל", כי לולא זאת היה קורא לשרפת בית תפארתנו "חרבן וכליה" ח"ו. אבל נאמר בתורת ה"משכון", שנתמשכן בעונינו, אות הוא שהקב"ה יסלח לנו בבא קץ, ויוריד לנו בהמ"ק בנוי מן השמים בב"א. (מפי ב"א הרב הגאון המפורסם מוהר"ר שמואל דוד שליט"א וחאלקין אב"ד דלוקטש וכעת בברוקלין).

(7) א 3 ק 7
הארה

אלה פקודי המשכן משכן העדת - These are the numbers of the Mishkan, the Mishkan of the Testimony. Rashi, quoting the Midrash Tanchuma, states that the repetition of the word משכן suggests a mashkon (collateral) motif. The word is stated twice, an allusion to the two Batei Mikdash which were taken as collateral through the two destructions for the sins of Israel.

If Yisrael sins, why should the Mishkan be destroyed? The Mishkan or Beis Hamikdash was not involved in sinning! Further more, if destruction was decreed, why was it also necessary to profane the abode of God with the behavior of Titus, who seized a harlot in his hand, and entered the chamber of the Holy of Holies (Gittin 56b) —engaging in impurity and promiscuity?

The nation's sin at the time of the destruction was so severe that the Jewish people really deserved to be exterminated. The Beis Hamikdash was the substitute, the sa'ir la'azazel (scapegoat), as it were. The humiliation was also necessary, because destruction was not enough: if the Beis Hamikdash had not been humiliated in this manner, the people would have been destroyed.

The Mishkan is the mashkon, the security, for Israel. Whenever they sin, the Mishkan or the Beis Hamikdash will be taken away from them. The more severe the sin, and the more deserving Israel is of ruthless punishment, the greater the churban; the more the Beis Hamikdash will be not only destroyed but humiliated, profaned, and contaminated.

Paradoxically, the destruction of the Temple was an act of mercy for the Jew. Gedolei Yisrael said to God, "Do not destroy the Congregation of Israel. If You want to destroy, destroy the Beis Hamikdash instead." Hakadosh Baruch Hu listened to them. The Beis Hamikdash was destroyed, but not the people.

It is more important for the people to survive than the Beis Hamikdash. For all its extraordinary sanctity, the Beis Hamikdash was just a piece of wood. One talmid chacham, one scholar, is more important than five hundred Batei Mikdash. The Beis Hamikdash was completely destroyed, but as long as there is a people, there will again be a Beis Hamikdash. The fact that we observe Tisha B'Av today demonstrates that the people are alive. As long as that is the case, and as long as Gedolei Yisrael live, the Beis Hamikdash will be rebuilt.

The Gemara (Ta'anit 29a) says that Titus went into the Beis Hamikdash, set fire to it, and started destroying it late in the afternoon of Tisha B'Av, and the flames consumed the building throughout the day of the tenth. In the morning of Tisha B'Av the Beis Hamikdash was still on its foundations. Only towards the evening, at Minchah time, did it begin to burn.

Throughout the night and morning of Tisha B'Av, the decision had not yet been made—destroy the people or the Beis Hamikdash? For the entire day of Tisha B'Av, the midas hadin apparently argued that the churban Beis Hamikdash was not enough; the people should be destroyed. Until late in the afternoon no one knew, not even the angels, whether Hakadosh Baruch Hu was going to destroy His people or substitute the Beis Hamikdash in their stead.

It was after Minchah when Hakadosh Baruch Hu finally decided to take the mashkon. In the late afternoon Hakadosh Baruch Hu rendered His decision that the Beis Hamikdash would be destroyed, while the Jewish people would survive. When Titus took a torch and set fire to the Beis Hamikdash, Klal Yisrael understood that Hakadosh Baruch Hu had decided to take the building and spare the people. The wood would burn, but the human soul would remain. As a result, Kinot are recited only in the morning. In the afternoon there are no Kinot.

This is why the second half of the day of Tisha B'Av has a contradictory character in halachah, as the entire character of Tisha B'Av changes at Minchah. On the one hand, a new aspect of mourning is introduced—mourning for the burning of the Beis Hamikdash. Because the Beis Hamikdash was set on fire in the second half of the day, one would expect the mourning to be intensified at that time of day. Yet paradoxically, the level of mourning actually decreases. This is because once the Beis Hamikdash was set on fire, there was no longer any threat to the existence of the people Israel, and the mourning therefore becomes less intense. Ironically, the burning of the Beis Hamikdash demonstrated that the Jewish people would survive. As strange as it sounds, the churban Beis Hamikdash is seen as a yeshuah, a salvation. (The Lord is Righteous, pp. 35-39)

If one keeps the Sabbath but eats non-kosher food, the right to keep Sabbath is not taken away from him. If one wears tefillin but not tzitzis, one does not lose the right to keep the mitzvah of tefillin. This relationship changes, however, when it comes to the Beis Hamikdash. If the community sheds blood, practices injustice, or robs, our rights to the Beis Hamikdash are forfeited. The Beis Hamikdash is the collateral. (Boston, 1980)

8
מס' / מס'
ה' / ה'

ויבאו כל איש איש נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו
הביאו את תרומת ד' למקבת אהל מועד וכל עבדתו
ויבגדי הקדש.
וזהו כוונתו

ויבאו כל איש אשר נשאו לבו, על החכמים העושים צמלחה יאמר קו, כי לא מצינו
על המתנדבים נשיאות לבו, אבל חסיר צהם 'עדינות', ועטם 'אשר נשאו לבו', לקרבה
אל המלכה, כי לא היה צהם שלמד את המלכות האלה ממלמד, או מי שאימן
צהן ידיו כלל, אבל מלא צטענו שידע לעשות קו, ויגבה לבו בדרכי ד' לצא לפני
משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדני דובר.
[רמב"ן]

9
על
תמיד

3

הרמב"ן (לא ב) כתב שישראל במצרים היו פרוכים בעבודת חומר
ולבנים, ולא למדו מלאכת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות. ולא ראו

אותם כלל. והנה הוא פלא, שימצא בהם אדם חכם גדול בכסף ובזהב ובחרושת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג, כי אף בלומדים לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומניות כולם, ואף היודעים והרגילים בהם, כאשר תבוא ידיהם תמיד בטיט ורפש, לא יוכלו לעשות בהן אומנות דקה ויפה.

6 מבואר בדבריו, שבאופן טבעי לא היה שייך כלל שבני ישראל יבנו את המשכן, כי לצורך אומנות כזו, צריך ללמוד המלאכה היטב שנים רבות, והם היו עם של עבדים שלא הורגלו כלל במלאכות אלו, וכיצד היו אנשים בעלי אומנות כאלו, אלא יסוד ההצלחה היתה נשיאות לב שהיה להם, "ויגבה לבו בדרכי ד'", כל שהיה נצרך מצידם, זהו רצונם העז להצלחה, וכאשר נשא לבם אותם נעשו בעלי אומנות.

כל מי שהחליט שהוא מסוגל לעשות עבודה זו, היה מגיע למשה ואומר "אני אעשה כל אשר אדוני דובר", ואפילו שמעולם לא עשה כדברים הללו, אין לך דבר ברוחניות העומד בפני הרצון, רואים את זה בחוש כאשר יש רצון חזק לעשות ככל אשר הקב"ה מצוה, מקבלים סיעתא דשמיא שאין לתאר, ומקבלים כוחות על טבעיים שלא באו לקדי שימוש אצל האדם מעולם.

ה"חפץ חיים" מדייק את הדברים בלשון הפסוק: "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו", ולא נאמר: "ויבואו כל איש חכם לב" אלא "כל איש" סתם, והיינו, כל שהיה גדרש הוא רק נשיאות לב, ולא שום תנאים אחרים, וכיון שנשאו לבו כבר נעשה חכם, ורק לאחר מכן (להלן לה. ב) נאמר: "ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן ד' חכמה בלבבו, כל אשר נשאו לבו", והרי בתחילה לא כתוב שהיו חכמי לב, אלא הביאור הוא, מכיון שנשאו לבו להיות חכם, הוא באמת נעשה לאחר מכן חכם.

26 זהו הביאור גם כן במה שנאמר (שם): "כל איש חכם לב, כל אשר נשאו לבו", ולא נאמר "וכל אשר נשאו לבו", כי החכם הוא מי שנשאו לבו, כי דבר זה בעצמו הוא המביא אל החכמה.

בני ישראל עשו מה שלא הצליחו האומנים מאלכסנדריא של מצרים לעשות

הגמרא (ערכו י"ב) מספרת שצלצול [שני כלים מכין זה על גב זה וקולם דקה] של נחושת היה במקדש, והיה קולו ערב, ונפגם, שלחו חכמים והביאו אומנים מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוהו ולא היה קולו ערב, נטלו את תיקונו, והיה קולו ערב כמות שהיה. מכתשת הקתה במקדש, של נחושת היתה, ומימות משה היתה, והיתה מפטמת את הבשמים [שבה היו כותשין סממני הקטרת והיה קולה צלול ומפטמת הבשמים יפה ונותנת בהן ריח] נתפגמה והביאו אומנים מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוהו, ולא היתה מפטמת כמו שהיתה, נטלו את תיקונו והיתה מפטמת כמו שהיתה.

16 הנה אפילו האומנים הגדולים שהיו באלכסנדריא של מצרים, ששלחו חכמים להביאם בשביל לתקן את כלי המקדש, ומסתבר שהיו בקיאים היטב באומנותם, ובכל זאת לא הצליחו לתקן את הכלים להיותם כמו שעשאו ממתחילה, ואילו בני ישראל היוצאים ממצרים שהיו חסרי כל נסיון בעבודות מעין אלו עשו זאת על הצד היותר טוב, אין זאת אלא משום שליבם נשאם ורצונם היה עז "ויגבה לבו בדרכי ד'", ואין דבר העומד בפני הרצון.

אברהם אבינו לא חשש למול עצמו

17 יסוד זה מצינו במקומות רבים, הנה אברהם אבינו כאשר נצטווה למול את עצמו כשהיה בגיל מאה, לכאורה תמוה, מה עלה על דעתו שיצליח למול את עצמו, והלא צריך קודם ללמוד הלכות מילה, ולהיעשות מומחה, הרבה שנים עוברות עד שמוהל נהיה מומחה, וכידוע מה שכתבו הפוסקים שאם ישנם שתי מוהלים אחד ירא שמים יגתר אבל השני מומחה יותר, עדיף לקחת את המומחה, ואם כן איך לא פחד אברהם למול את עצמו ואת בניו, ילידי ביתו ומקנות כספו, והלא לא היה מומחה בענין זה כלל.

והתשובה פשוטה, כגון שהיה לו רצון עז לקיים את רצון ד', באותו הרגע שנצטווה על המילה, לא התמהמה כלל, ומתוך רצונו העז למול את עצמו ואת בניו בשביל לקיים את מצות ד', נעשה הוא מיד המומחה הגדול ביותר לברית מילה. כשם שבני ישראל נהיו מומחים לכל העבודות הקשות שבמשכן, כמו כן אברהם אבינו אחר ציווי ד' על המילה, נשא לבו לקרבו אל המלאכה, ומי שמחליט שהוא יעשה את המלאכה, הרי הוא ממילא נעשה מומחה.

בני ישראל לא חששו לשחוט פסחיהם

כמו כן בני ישראל בעת שנצטוו במצרים (שמות יב ג-ו): "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וגו' והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים".

לכאורה אינו מובן, כיצד הצליחו כל קהל עדת בני ישראל לשחוט את פסחיהם, ואימתי הם נתנסו במצות השחיטה, אשר לפתע פתאום ברגע אחד נהיו כולם שוחטים מומחים, ואיך לכל הפחות לא חששו והיססו שמה לא ישחטו כראוי.

שוב לומדים אנו את היסוד הג'ל, כי מכיון שרצו כולם לקיים מצוה יחידה זו שציוה אותם ד' שישחטו את פסחיהם ויתנו מן הדם על המזוזות ועל המשקוף, ממילא נהיו כולם שוחטים ובקיאים בדיני שחיטה, שום דבר לא יניא אותם מלקיים את מצות ד', וכיון שהיה נחוץ לדעת את דיני והלכות השחיטה לא עמד דבר זה בפניהם ולמדו וידעו זאת כולם מיד.

בתייה שלחה את ידה למרות שהיה זה מעבר ליכולתה

עוד מצינו אצל בתייה בת פרעה שכתוב (שמות ב, ה): "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ונערותיה הולכות על שפת היאור ותרע את התיבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחיה", ובגמרא (סוטה יב ע"ב) דרשו:

"ותשלח את אמתה ותקחה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה". ושואלת הגמרא למאן דאמר ידה, לכתוב ידה, הא קא משכנו לן דאישרבב אישרבובי, והיינו שידיה התארכה מעבר לכפי מידתה עד שיכלה להביא התיבה אצלה.

והנה למאן דאמר ידה, היינו ששלחה את ידה, לכאורה תמוה מה עלה על דעתה, הלא יודעת היא כי רחוקה היא מרחק רב מהתיבה ולא תוכל להושיט את ידה ולתפוס כן את התיבה, ומדוע בכלל ניסתה, להושיט ידה לכיוון התיבה.

אלא הפשט הוא, כי מאחר והיה לה רצון חזק, כנה ואמיתי להביא את התיבה אצלה ולהציל מי שבתוכה, לא עשתה שום חשבונות אלא עשתה כל שביכולתה, ואפילו אם המעט זה לנסות להושיט היד אל התיבה שהוא מעבר ליכולת הרגילה שלה, כי כאשר יש לאדם רצון חזק מתגלים בו כוחות שלא היה מודע להם עד אז, ואכן באמת רק הושיטה את ידה וכבר הצליחה להביא התיבה אצלה כי מי שיש לו רצון כה חזק, הקב"ה נותן לו כפי רצונו אף אם זה מעבר ליכולת הטבעית, וכך הוא גם כן בחכמה.

על ידי רצון חזק מקבלים חכמה

הנה נאמר בגמרא (ברכות נה ע"א): "אמר רבי יוחנן, אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר "יהב חכמתא לתכימין". שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה, אתון מהתם מתניתו לה, אנו מהכא מתנינן לה דכתיב "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה".

וכבר נתקשו רבים במאמר זה, כי לכאורה אינו מובן, כיצד יתכן לומר שהקב"ה נותן חכמה רק למי שיש בו חכמה, אם כן החכמה הראשונה מאין תמצא אצל האדם, וכי אפשר שיהיה חכמה באדם בלי שהקב"ה נתן לו אותה.

15
 פ

שנשאו לבו לעשות דבר מה לכבוד הקב"ה, יוכל לעשות זאת לבדו, בדרך ובאופן הראוי לו. כך אכן היה, אפילו בזמן שהמשכן כבר היה קיים, כל עוד לא נבנה המקדש, כאשר העבודה בכמות הייתה מותרת. ובאמת, במה היא דבר פחות מורכב מכל הבחינות, וגם הרבה יותר קרוב ואישי ונוגע לכל אדם. במציאות כזו, אדם שרוצה להקריב קורבן לה', ולא רק לעבוד אותו בעבודה שכלב או לקיים את מצוותיו – לא נזקק לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. הוא לא צריך להרחיק לכת; הוא יכול לבנות בעצמו מזבח אדמה או מזבח אבנים בכל מקום, אפילו בחצר שלו – ואז הוא מקריב קורבנות ונמצא לפני ה'. זו עבודה ישירה ופשוטה.

לכאורה נראה, שכל עניין עבודת ה' בכלל, ועבודת הקורבנות בפרט, איננו מחייב משכן ויכול היה להישאר עניין פרטי. זו למשל שיטתו של הרמב"ן (ויקרא א, ט), האומר שעבודת הקורבנות הייתה קיימת עוד מבראשית, ואיננה תלויה בהכרח במשכן או במקדש. אפילו בלי להתייחס לדרשת חז"ל (עבודה זרה ת, א) שאדם הראשון הקריב קורבן; על קין והבל נאמר במפורש שהם הקריבו קורבנות, עוד בראשית היות אדם על פני האדמה. מסתבר, שההרגשה שמביאה את האדם להקריב קורבנות היא כנראה מהותית למין האנושי. לכל אדם, ולא דווקא אדם מישראל – יש אפשרות, אליבא דדינא ואלבא דהלכתא, להקריב קורבן לה' בכל מקום ובכל זמן. למעשה, רק אנחנו, עם ישראל, הוגבלנו בזה, וחיובים להקריב דווקא במשכן או במקדש. במקום שכל אחד יבנה לעצמו במה – הולכים ובונים משכן, שהוא עניין גדול ומסוכך מהרבה בחינות. וכאן, שוב, עומדת השאלה: בשביל מה זה נחוץ? מהו הדבר שישנו בתוך המשכן, שאיננו יכול להתקיים בבמה?

שני אופנים בעבודת ה'

נראה שבין הקרבת קורבנות בכמה לבין האופן בו נתייחדה עבודת הקורבנות לישראל בבית המקדש, יש בכל זאת הבדל, העומד על

כך שאלו שני אופנים שונים של עבודת ה'. לבני נח נועד סוג אחד של עבודת ה', שבמסגרתו ניתן להקריב קורבנות בכל מקום, ואילו לישראל יש עבודת ה' באופן אחר, שבו הם נזקקים לבית המקדש. האופן הראשון בו אדם יכול לעבוד את ה', זוהי עבודה ששייכת לכל אדם, הוא כאשר אדם כיחיד מנסה לעבוד את ה'. באופן זה, האדם חי את חייו, ומנסה מתוך עצמו להגיע בעבודת ה' עד כמה שזדו מגעת. ובתוך כך, כפי שראינו, האדם יכול להקריב גם קורבן, וזהו עניינו של קורבן היחיד, בחינת "איש אשר ידבנו לבו". אדם קם בוקר אחד, רואה את השמש זורחת אליו, ומרגיש שהוא צריך לעשות משהו מיוחד כשביל הקב"ה, אז הוא הולך ומקריב קורבן. אדם אחר (כמו שרואים בתחילתו של ספר איוב) יכול להרגיש שהוא עשה דבר חסא, והוא צריך על כך כפרה וריצוי, ולכן הוא בא ואומר: 'דבנו של עולם, אתן משהו לשמך'; והוא הולך לבמה הקרובה, ומקריב קורבן. בין אם הקורבן הוא קורבן תודה, ובין אם הוא קורבן כפרה, קורבן זה הוא חלק מעבודתו של האדם כיחיד.

עבודה זו יכולה להגיע לכל מיני רמות, ואפילו לרמות גבוהות, אבל יש לה גבול מהותי – והוא שהאדם נשאר בגבולותיו כאדם. עבודה זו מגיעה מתוך עולמו הפרטי של היחיד, ולכן, למרות שאין עליה שום הגבלות, לא בזמן ההקרבה ולא במקום – הרי שבמהותה היא מוגבלת בגבולות של היחיד ואין היא יכולה לפרוץ לרמה אחרת של עבודה. עבודה זו שייכת לכל בני נח ולכל האנושות.

האופן האחר של עבודת ה' – עבודת ה' של ישראל – מבוסס על כך שהיחיד לא נשאר במקום שבו הוא נמצא, אלא נקרא לצאת מחוץ לגדרים ולתחומים של הווייתו הפרטית. אצל עם ישראל עבודת הקורבנות, והעבודה של מעלה בכלל, נעשית באופן אחר, ויש לכך קשר לצורך במשכן ובמקדש. שהרי המקדש איננו רק מכשיר לפנייתו של האדם כלפי הקב"ה, אלא גם פתח, מעבר – בין העולם מצד אחד, ובין הקב"ה מן הצד השני. אמנם גם במקדש יש צד של פנייה מלמטה למעלה, פנייתו של האדם כלפי הקב"ה, אך יש גם צד של

פנייה מלמעלה למטה: הקב"ה שוכן במקדש ודרכו הוא מתגלה, כמו שנאמר (שמות כה, כב) "ודברתי אתך מעל הכפורת". שני האופנים הללו קשורים אחד לשני; על מנת שהקב"ה יתגלה במקדש, צריכה להיות התעוררות של ישראל מלמטה. המקום בו הקב"ה מתגלה הוא המקום שכל העיניים נשואות אליו, ובמהותו הוא צריך להיות בבחינת "תל תלפיות" – תל שכל פיות פונים בו (ברכות ל, א). ההתגלות של הקב"ה במקדש אינה מתרחשת מעצמה; היא דורשת רצייה, השתוקקות. ובזמן שהרצון המשותף הזה איננו קיים – בין אם זה מאונס או מרצון, במזיד או בשוגג – הפתח הזה איננו פתוח.

בתמצית העניין, מה הכוונה בכך שבונים בית לקב"ה, הרי "מלא כל הארץ כבודו"? מה זאת אומרת שעושים מקום ואומרים לו: 'פה תשב?' אלא, שהשכינה באמת נמצאת בכל מקום, אבל לא בכל מקום יש פתח של התגלות. כדי שיהיה מקדש של מטה, צריך שהלב יהיה פתוח אליו. כאשר הלב איננו פתוח אליו, הוא יכול להיות רק מקום הראוי למקדש, אבל הוא לא מגיע לידי מימוש.

יצירת מרכז

בית המקדש הוא מקום אליו מתנקזים הרצונות של ציבור גדול של אנשים. לא תשוקה פרטית של אדם אחד, אלא של כלל ישראל. כאשר הרצונות מתרכזים יחד, נוצר דבר שעובר מעבר לתחום של הרצייה הפרטית של האדם, ויש מקום בו הוא יכול לשכון גם מלמעלה למטה.

מצירוף הרצונות של רבים נובע דבר שלא תמיד ניתן לראות אותו בעין. כשנוצר חיבור נכון בין אנשים מישראל, יש איזו הגברה – פי שניים, פי שלושה, פי עשרת-אלפים ויותר – של מה שיש בתוך כל אחד ואחד. להבדיל, אפשר לחבר סוללות חשמליות באופן כזה שבו כל אחת תישאר לעצמה, ואפשר לחבר אותן כך שכל אחת תתווסף למכלול, ותעצים אותו. המכלול הזה נחוץ כדי שלא להישאר

במצב שבו כל ברייה עומדת בפני עצמה. הוא דרוש, כדי שהמהות שנקראת "ישראל" תוכל להתקיים.

מעם ישראל ככלל, הדרישות הן גדולות יותר וחריפות יותר ממה שניתן לדרוש מן היחיד, הגם שנדבר-לבו. בבית המקדש, כמו במשכן, הניסיון הוא להגביה את הסטנדרט של היחיד למדרגה שונה לגמרי. במקום הבמה – שאיננה מתקדשת בקדושת מקום, נבנה מקדש, וסביבו נוצר המבנה השלם של קודש ושל קודש הקודשים. יש בו את קורבנות הכלל וקורבנות נוספים, שאינם יכולים לבוא בתור קרבנו של היחיד. בית המקדש מעיקרו נוצר על מנת להביא את היחידים לרצות הרבה מעבר למה שהם רוצים כשהם לבדם, ועל מנת לעשות את מה שהיחידים אינם מסוגלים לעשות בעצמם. כשאדם אומר 'די לי במה שיש לי', זה סימן שהוא נמצא עדיין בבמת היחיד שלו; ואילו במקדש הוא נדרש לדברים שמעבר לתחום הרצונות שלו. וככל שהוא רוצה להיכנס יותר לקודש, הוא נדרש ליותר. לטהרה לבפרה, ולעלייה, דרגה אחר דרגה.

המשכן והמקדש מקרינים פנימה, אל הקודש, אך בו-בזמן משפיעים גם על החולין שבחולין. מרגע שהוקם המשכן, יש לו משמעות לא רק כשאני נמצא בתוכו, אלא גם כשאני סתם מסתובב במדבר. מרגע שהוקם המשכן – כל המרחב שסביבו מקבל מרכז, שסביבו נוצרים מחנות מחנות, מעגלים מעגלים: למחנה לווייה, ואפילו למחנה ישראל כבר יש משמעות של קדושה, ומשום כך, יש אנשים שכעת אסור להם להיות בפנים. אחרי שיש משכן, גם האהל הפרטי שלי הוא כבר לא מה שהיה קודם לכן.

הדחיפות בהקמת המשכן

הסדר הנכון של הדברים צריך היה להיות, כפי שראינו, שרק כאשר הכל יעמוד על מכונו – יכבשו את הארץ, ימנו מלך ויאבדו את זרעו של עמלק – ניתן יהיה לבנות את בית המקדש. סדר כזה מתקיים כאשר האדם נמצא ב"ארץ טובה ורחבה". ובאמת, כל עוד ישראל

היו לגמרי בסדר, אחרי שעברו את ים סוף – בית המקדש באמת היה דבר ששייך לעתיד לבא. אולם יש מצבים בהם המקדש הוא לא רק עניין של נוחיות; כאן, לא חיכו ארבע מאות שנה עד שיהיה זמן של שקט, של רגיעה, בו אפשר לעשות מקדש. כאן, כבר מההתחלה בונים מקדש.

מדוע? משום שבמציאות של בני ישראל אחרי חטא העגל טמונה סכנה גדולה; אם בני ישראל היו נכנסים מיד לארץ ישראל ומתחילים לעסוק בכל מה שקשור לכניסה לארץ, ניתן היה אולי להמתין עם בניית בית המקדש. אבל ישראל עומדים לפני ארבעים שנות נדודים במדבר (לפחות על פי חלק מן המפרשים, חטא המרגלים היה לפני בניין המשכן), ובמהלכן אי אפשר להשאיר אותם במצב של פיזור, בתעיייה פרטית לגמרי. יש מצבים בהם אם לא מושכים את האנשים בציציות ראשם למעלה ממה שהם שואפים לעשות, הם עלולים לרדת הרבה למטה ממה שהם היו רוצים. במצבם הנוכחי, ישראל היו צריכים משהו שנמצא מעבר למהות הפרטיות שלהם, הם היו זקוקים למהות שתגביה אותם, מפני שאחרת, מי יודע אם הם בכלל היו מגיעים לידי כניסה לארץ.

כאשר צריך להיזהר שבני ישראל לא יזכחו את זבחייהם לשעירים – זה סימן שצריך לבנות משכן. במקרה כזה, המשכן נעשה דבר שאיננו רק בגדר של "לכשירחיב" – הוא נעשה להכרת. יש פתגם, שתמציתו נמצאת בכל מיני שפות: "כשאי אפשר להגיע מלמעלה, מגיעים מלמטה". אבל מה עושים במצב שלכאורה הוא הפוך, מה עושים כשאי אפשר להגיע מלמטה? על משקל זה אפשר לומר שיש רק אופן אחד: כשאי אפשר ללכת מלמטה, מוכרחים להגיע מלמעלה. אם הנתיב הרגיל חסום, אני חייב למצוא נתיב אחר: אני צריך לקפוץ הרבה למעלה ממה שרציתי מלכתחילה. במצב כזה, אנשים נדרשים ללכת למעלה בקודש, באופן שכלל איננו מתאים למדרגתם הנוכחית.

הרוכ הדומם

התהליך שבסופו של דבר "מכריח" את הקדמת בניית המשכן מתחיל בחטא העגל. כאשר משה יורד מהר סיני ואומר "מי לה' אֵלֵי" (שמות לב, כו), התקבצו אליו כל בני לוי, והם עשו שמה הריגה גדולה. אבל כמה אנשים בסך הכל נהרגו? שלושת אלפים איש. יוצא, שהגרעין הקשה של יוצרי העגל היה בסך הכל שלושת אלפים איש; איפה היו כל היהודים האחרים?

מספרם של עושי העגל הוא באמת קטן; רוב מניינם של ישראל באמת לא שייך לכך. מה קרה אם כן? מתברר, שיש מעגל רחב מאוד של אנשים, שאחרי שכבר יש עגל, הם הולכים אחריו ביחד עם כולם. משה רבנו איננו, ומישהו מציע שבמקומו יהיה עגל, זה אמנם לא בדיוק כמוהו – אבל בשעת הדחק אפשר להסתפק גם בו. במצב הזה, גם אלה שאינם משוגעים לעגל, נשאבים פנימה.

אותה שאלה עומדת כאשר ירבעם מעמיד עגלים בדרך ובבית אל; מה קרה לכל היהודים הטובים, שבמשך שנים רבות הלכו לבית המקדש? מה קרה לכל אלה שלמדו תורה משמואל הנביא, מדוד ומשלמה? בסך הכל, עד לזמנו של ירבעם היה זמן ארוך בו המציאות כבר לא הייתה "איש הישר בעיניו יעשה"; שאול המלך עשה ניקיון גדול במדינה, וביער כל מיני עבודות זרות, ודוד ושלמה המשיכו אחריו. כל זה הוא יותר מאשר ימי דור אחד, אבל בכל זאת, כשעושים אחר כך את העגלים, אין שום מרידה עממית, נראה שכולם פשוט נספחים.

המציאות היא, אפוא, שכשיש עגל, יש קהל שמוכן ללכת, גם אם לא בהתלהבות גדולה. במקרה הזה, המקדש באמת מפסיק להיות דבר הסובל דיחוי, והופך לדבר שצריך לעשותו מייד. הדברים הם זה לעומת זה; כדי שלא יהיה מקום ריק, כדי שיהיה "ושכנתי בתוכם", צריך לקיים את ו"עשו לי מקדש" – ודווקא במדבר, ודווקא בארבעים שנות הנדודים.